

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне і практичне значення
результатів дисертації Білоус Вікторії Анатоліївни на тему «Географічна
спадщина професора Олександра Зупана: оцінка, формування та
розвиток», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 106 - Географія
з галузі знань 10 – Природничі науки**

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.

Вибір теми дисертаційного дослідження «Географічна спадщина професора Олександра Зупана: оцінка, формування та розвиток» та її актуальність зумовлені необхідністю комплексного переосмислення ролі класиків європейської географічної науки в контексті сучасних трансформацій наукового знання та освітніх практик. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття географія сформувалася як системна наука, що поєднала природничі, суспільні та картографічні підходи до вивчення простору. Однією з ключових постатей цього періоду був Олександр Георг Зупан, наукова діяльність якого охоплювала фізичну географію, кліматологію, політичну географію, географію населення, картографію та методику викладання географії.

Попри значний внесок ученого у розвиток європейської географічної думки, його наукова спадщина в українському науковому просторі залишається фрагментарно дослідженою. Окремі аспекти діяльності О. Зупана розглядалися в історико-географічних працях, однак відсутнє цілісне комплексне дослідження, яке б інтегрувало його природничо-географічні, суспільно-географічні, педагогічні та картографічні напрацювання в межах єдиної концепції «географічної спадщини». Така прогалина ускладнює об'єктивну оцінку його ролі в розвитку теоретико-методологічних засад географії.

Актуальність теми зумовлена також сучасними процесами цифровізації історико-наукових джерел і впровадженням геоінформаційних технологій у дослідницьку практику. Інтеграція історичних картографічних матеріалів у середовище ГІС відкриває нові можливості для аналізу еволюції просторових уявлень, методів картографічного моделювання та демогеографічних досліджень. У цьому контексті наукова спадщина О. Зупана набуває нового значення як методологічна основа поєднання статистичних методів і картографічної візуалізації.

Об'єкт дослідження – життєвий науковий шлях та географічна спадщина професора Олександра Зупана.

Предмет дослідження полягає в оцінці та аналізі географічної спадщини Олександра Георга Зупана та його впливу на розвиток сучасної географічної науки.

Мета дослідження – дослідити основні етапи розвитку географічної спадщини професора Олександра Зупана, здійснити її всебічну наукову оцінку, а також виявити її значення для сучасної географічної науки.

Виходячи з мети, головними завданнями наукового пошуку були визначені:

- 1) узагальнити наукові підходи до вивчення географічної спадщини в історико-географічних дослідженнях;
- 2) проаналізувати географічну спадщину професора Олександра Зупана;
- 3) дослідити основні етапи становлення та розвитку Олександра Георга Зупана як географа та педагога;
- 4) висвітлити внесок вченого у галузі природничих наук;
- 5) дослідити основні суспільно-географічні напрямки досліджень Олександра Зупана;
- 6) здійснити аналіз картографічних напрацювань науковця та інтеграцію його матеріалів у сучасні геоінформаційні системи;
- 7) проаналізувати діяльність Олександра Зупана як педагога та оцінити його вплив на розвиток шкільної й університетської географічної освіти.

Для проведення комплексного дослідження та вирішення поставлених завдань було використано системний підхід та ряд загальних та конкретно-наукових методів. Для аналізу життєвого шляху та етапів розвитку Олександра Зупана використовувався біографічний метод, а також метод періодизації для визначення основних етапів. За допомогою методів аналізу та синтезу було проаналізовано основні праці Олександра Зупана та здійснено їх комплексну оцінку. Методом предметизації друківаних праць вченого проведено хронологічний зріз тематики досліджень науковця. Порівняльно-історичний метод та метод актуалізації дали нам змогу проаналізувати внесок О. Зупана та визначити важливість отриманих результатів для наступних поколінь. За допомогою картографічного методу нами було проаналізовано ряд картографічних творів вченого, здійснено оцифрування окремих карт, а також створено картосхеми, які відображають його життєвих шлях.

Дисертаційне дослідження виконувалось в рамках теми кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Суспільно-географічні основи геопросторової організації транскордонного туризму в Україні» (2016-

2020 роки; №0115U006665) та «Менеджмент туристичних ресурсів та оцінка суспільно-географічної спадщини вчених Чернівецького вузівського центру» (2021-2025 роки; №0121U100161), а також теми кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федькович «Динаміка і трансформація ландшафтів регіонів Західної України» (2016-2020 роки; №0116U003678).

2. Формування наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

У дисертації сформульовано наукове завдання, що полягає в комплексному аналізі, систематизації та оцінці географічної спадщини професора Олександра Зупана, визначенні її структури, змісту та ролі у становленні регіональних географічних досліджень.

Нове розв'язання цього завдання полягає у цілісному переосмисленні наукового доробку вченого, виокремленні етапів його формування, обґрунтуванні внеску у розвиток суспільної та регіональної географії, а також у введенні до наукового обігу його маловідомих праць і матеріалів, що розширюють уявлення про еволюцію географічної науки.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

У даній дисертаційній роботі вперше:

1) здійснено цілісний науково-географічний аналіз спадщини професора Олександра Зупана;

2) визначено основні етапи становлення та розвитку Олександра Зупана як географа та педагога;

3) охарактеризовано основні напрямки географічних досліджень вченого;

4) проаналізовано картографічні напрацювання Олександра Зупана та здійснено інтеграцію його матеріалів у сучасні геоінформаційні системи;

удосконалено:

1) науково-поняттєвий апарат «географічна спадщина» у сучасній українській географії;

2) методика дослідження наукової спадщини вчених, особливо акцентуючи увагу на наукових школах та географічній спадщині;

отримали подальший розвиток:

1) концептуальні підходи до інтерпретації географічної спадщини вченого;

2) залучення до широкого вжитку географічною громадкістю України бібліографії основних географічних праць Олександра Зупана.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертації забезпечується застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження (історико-географічного, порівняльного, системного, бібліографічного аналізу), використанням широкої джерельної бази, що охоплює опубліковані праці професора Олександра Зупана, архівні матеріали, наукові публікації його сучасників і послідовників.

Достовірність результатів підтверджується логічною узгодженістю отриманих висновків, їх відповідністю сучасним концепціям розвитку географічної науки, апробацією результатів на наукових конференціях та впровадженням окремих положень у навчальний процес і науково-дослідну діяльність.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Дисертаційне дослідження засвідчує високий рівень теоретичної підготовки Білоус В.А., ґрунтовне володіння методологією історико-географічних і суспільно-географічних досліджень, сучасними підходами до аналізу наукової спадщини та розвитку географічної думки.

Особистий внесок Білоус В.А. полягає у формулюванні та обґрунтуванні наукового завдання, самостійному опрацюванні значного масиву джерел, систематизації та критичному аналізі наукового доробку професора Олександра Зупана, визначенні етапів його наукової діяльності, уточненні змісту та значення його праць для розвитку регіональної та суспільної географії.

Здобувачка продемонструвала належний рівень обізнаності з результатами досліджень вітчизняних і зарубіжних учених у сфері історії географії, регіональних досліджень та теорії географічної науки, що дало змогу забезпечити наукову коректність інтерпретацій і сформулювати обґрунтовані висновки.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Наукове значення дисертації полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад дослідження історії географічної науки, комплексному аналізі та систематизації географічної спадщини професора Олександра Зупана, уточненні її структури, етапів формування та місця в розвитку суспільної й регіональної географії. Отримані результати розширюють уявлення про еволюцію наукових підходів у вітчизняній та європейській географії.

Практичне значення одержаних результатів є важливим для розвитку сучасної географічної науки. Матеріали даного дисертаційного дослідження можуть використовуватись для:

- створення навчальних курсів із історії географії, картографії, фізичної географії та методики навчання географії у закладах вищої освіти;
- розроблення сучасних картографічних матеріалів та ГІС-проектів, що спираються на концептуальні ідеї й картографічні напрацювання О. Зупана;
- створення електронних освітніх ресурсів, присвячених популяризації історії географічної науки та видатних географів;
- формуванні науково-біографічних баз даних.

7. Використання результатів роботи.

Результати дисертаційного дослідження Вікторії Анатоліївни Білоус використані при формулюванні узагальнюючих висновків завершального звіту по науковій темі кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Менеджмент туристичних ресурсів та оцінка суспільно-географічної спадщини вчених Чернівецького вузівського центру» (№ держреєстрації 0121U100161), про що засвідчує довідка №16/19-763-26 від 19.02.2026. Вони також використовуються при викладанні нормативних курсів на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №16/19-754-26 від 19.02.2026). Матеріали виконаної дисертаційної роботи використанні при формуванні науково-біографічних баз даних спадщини Олександра Зупана (довідка № 31/23-03 від 23.02.2026).

8. Повнота викладу матеріалів дисертації у публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації, виконані у співавторстві.

Білоус В. А. дотримується вимог академічної доброчесності в повному обсязі. За результатами перевірки тексту дисертації з використанням антиплагіатної системи TURNITIN робота є оригінальною на 92 %. Відповідає принципам академічної доброчесності.

У дисертації В. А. Білоус містяться чіткі посилання на всі використані джерела інформації, зокрема при запозиченні ідей та тверджень. Автор дотрималася вимог чинного законодавства про авторське право, надала достовірні відомості щодо результатів наукової діяльності та застосованих методів дослідження. Аналіз роботи не виявив ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень, що підтверджує самостійний характер проведеного дослідження.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 10,5 наукових праць. Серед публікацій – 2,5 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» (у співавторстві), 1 стаття у виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science (у співавторстві) та 2 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації. Також було опубліковано 5 тез апробаційного характеру в матеріалах конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Руденко В. П., Білоус В. А. Професор Олександр Зупан (1847-1920) : життя і діяльність в географії. *Географія та туризм*. 2021. № 64. С. 78–86. DOI: <https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.64.78-86>

2. Руденко В. П., Білоус В. А., Руденко С. С. та ін. «Німецька шкільна географія» Олександра Зупана в українських реаліях сьогодення. / В. П. Руденко, В. А. Білоус, С. С. Руденко, Г. Д. Ковбінська. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Географічні науки. 2024. № 20. С. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2024-20-9>

3. Білоус В. А., Білоус Ю. О. Картографічна спадщина Олександра Зупана: від рукописних карт до сучасних ГІС-моделей. *Природнича освіта та наука*. 2025. № 4. С. 210-216. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-4.27>

Наукові праці у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

Rudenko, V., Bilous, V. Assessment of the Population of Medium and Small Towns of Europe in the Last Quarter of the 19th Century in the Works by Professor Alexander Georg Supan. *Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society*. 2023. Vol. 37, no. 3. P. 73–84. (Web of Science) DOI: <https://doi.org/10.24917/20801653.373.4>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Білоус В. Підручник з географії для середніх шкіл Австрії О. Зупана – вагомий внесок у розвиток шкільної географії. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Чернівці, 7–9 трав. 2020 р. м. Чернівці, 2020. С. 55–57. <https://geo.chnu.edu.ua/media/yvnpwbzl/tezu-07-09052020.pdf>

2. Руденко В., Білоус В. А. Олександр Георг Зупан – як видатний географ, кліматолог, педагог. *Географічна наука та освіта: перспективи й інновації* : Зб. матеріалів міжнар. науково-практ. конф., м. Переяслав, 20–21 трав. 2021 р. Переяслав, 2021. С. 13–16. <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/files-news/conf-igu-2021.pdf>.

3. Білоус В. Роль професора О. Зупана в становленні географічної науки та освіти в Чернівецькому університеті. *Професор Юрій Полянський: від плакорів Поділля до засніжених Анд* : Матеріали Всеукр. онлайн-семінару, приуроч. 130-річчю з дня народж. географа, геолога, археолога Пол. Юрія Іванов., м. Тернопіль, 27–28 трав. 2022 р. Тернопіль, 2022. С. 181–184. http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26290/1/Konf_Poljanskuy_2022.pdf

4. Руденко В. П., Білоус В. А. Підручник географії за принципами сучасної науки для австрійських середніх шкіл Олександра Зупана як визначний географо-педагогічний твір. *Географічна наука та освіта: перспективи й інновації* : Зб. матеріалів II міжнар. науково-практ. конф., м. Переяслав, 19–20 жовт. 2022 р. Переяслав, 2022. С. 125–129. <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/files-news/34204202244102220.pdf>

5. Білоус В. «Основи фізичної географії» Олександра Зупана – визначний внесок у розвиток географічної науки та освіти. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика*: Матеріали міжнар. науково-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчен., м. Чернівці, 16–18 трав. 2024 р. Чернівці, 2024. С. 92–97. <https://geoukr.chnu.edu.ua/media/hamoln5q/tezy-16-18052024.pdf>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Руденко В. П., Білоус В. А., Ємчук Т. В. Творча спадщина вчених-енциклопедистів Чернівецького університету (до 150-річчя з дня заснування). *Академічні візії*. 2024. № 36. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13959539>

2. Bilous V. The main phases of Oleksandr Zupan's development as a geographer and teacher. *Journal of Education, Health and Sport*. 2021. Vol. 11. no. 8. P. 438-444. (Index Copernicus). DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/JEHS.2021.11.08.049>

9. Апробація матеріалів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження доповідалися на чотирьох наукових конференціях міжнародного рівня та на одному науковому семінарі. А саме: 1) *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* (м. Чернівці, 7–9 трав. 2020 р.); 2) *Географічна наука та освіта: перспективи й інновації* (м. Переяслав, 20–21 трав. 2021 р.); 3) «Професор Юрій Полянський: від плакорів Поділля до засніжених Анд» (м. Тернопіль, 27–28 травня 2022 р.); 4) *Географічна наука та освіта: перспективи й інновації* (м.

Переяслав, 19–20 жовт. 2022 р.); 5) Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика (м. Чернівці, 16-18 травня 2024 р.).

10. Оцінка мови і стилю дисертації.

Текст дисертації викладено грамотною, фаховою українською мовою, з дотриманням наукового стилю та вимог академічного письма. Матеріал подано логічно, послідовно та структуровано, що сприяє чіткому розкриттю досліджуваної теми. Структура дисертації відповідає встановленим вимогам, забезпечуючи взаємозв'язок між розділами, узгодженість основних положень і висновків. Мова викладу є зрозумілою, чіткою та науково обґрунтованою, що підкреслює високий рівень професійної підготовки автора.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною та практичним значенням дисертація Білоус Вікторії Анатоліївни відповідає спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки. Освітню складову підготовки доктора філософії виконано.

12. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення.

Оформлення дисертації виконано з дотриманням нормативних вимог.

13. Рекомендації дисертації до захисту.

Дисертація Білоус Вікторії Анатоліївни на тему «Географічна спадщина професора Олександра Зупана: оцінка, формування та розвиток» виконана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання – здійсненні комплексна оцінка, систематизація та інтерпретація географічної спадщини професора Олександра Зупана в контексті розвитку європейської географічної науки та освіти. Отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною значущістю.

Дисертація відповідає всім вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 №759, а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів України №341 від 21.03.2022 р.; №502 від 19.05.2023 р.; №507 від 03.05.2024 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на розширеному засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії (протокол №11 від 03 березня 2026 року), географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дисертацію Білоус Вікторії Анатоліївни на тему «Географічна спадщина професора Олександра Зупана: оцінка, формування та розвиток» рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки.

12 березня 2026 р.

Головуючий
на розширеному засіданні
кафедри фізичної географії, геоморфології
та палеогеографії географічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, д.геогр.н., професор,
завідувач кафедри

Розум Богдан РІДУШ

